

LBRIS

We know
books

ION BUDAI DELEANU

Țiganiada
sau
Tabăra țiganilor

poem eroi-comico-satiric

Editura
TANA

vatră - pământ.
 vârtutē - tărie fizică; virtute (moral).
 vătășită - econoamă, administratoare.
 vechie - vechime, antichitate.
 vergură, viergură - fecioară.
 veri - ori, fie.
 verin - scutier.
 veșcă - cercul de lemn al ciurului.
 via - a trăi.
 vicleni - a trăda, a falsifica.
 viclenit - degvizat, contrafăcut.
 vince - învinge.
 vinire - viitor.
 vâlfă - autoritate.
 vântă - glorie.
 vânzariu - trădător.
 vânzării - trădări.
 vârgoli - a se zvârcoli.
 vârtoapă - prăpastie, abis.
 vocni - a vărsa.
 volnicește - după bunul plac, neîngrădit de nici o lege.
 volnicie - exces, abuz de libertate (lat. licentia).
 vorbă - elocință.
 voroavă - cuvântare; discuție, conversație.
 voroave - cuvinte; discursuri; expresii.
 votrie - profesiune de votru, codoș, proxenet.
 vozi - voievozi.

 zală - inel dintr-un lanț.
 zară - zer.
 zăgneată - foc.
 zătigni - a strâmtora, a înghesui de peste tot.
 zăuita - a uita cu totul.
 zbeg - învălmășeală.
 zburată - ușurința minții, nechibzuință.
 zburătăție - v. zburată.
 zodie - planetă.

CUPRINS

Prolog	5
Epistolie închinătoare	7

Țiganiada sau Tabăra țiganilor

Cântecul I	13
Cântecul a II	39
Cântecul a III	61
Cântecul a IV	87
Cântecul a V	111
Cântecul a VI	129
Cântecul a VII	149
Cântecul a VIII	173
Cântecul a IX	199
Cântecul a X	227
Cântecul a XI	255
Cântecul a XII	283
Glosar	309

CÂNTECUL I

ARGUMENT

*Păn' Vlad Vodă pe țigani armează,
Asupra lor Urgia întărită
Pe Sătana, ce rău le urează,
Într-acea, luându-și de drum pită,
De la Flămânda pleacă voioasa
Țigănimă dreptă cătră Inimoasa.*

1

Musă! ce lui Omir odinioară
Cântași Vatrahomimahia,¹
Cântă și mie, fii bunișoară,
Toate câte făcu țigănia,
Când Vlad-Vodă îi dede slobozie,
Arme ș-olaturi de moșie,

2

Cum țiganii vrură să-și aleagă,
Un vodă în țară ș-o stăpânie
Cum, uitându-și de viața dragă,
Arme prinsăra cu vitejie,
Ba în urmă îndrăzniră ș-a să bate
Cu murgeștile păgâne gloate.

3

Cum apoi, prin o gâlceavă-amară
(Căci nu să năvălea depreună),

¹ Musă: acest cuvânt este elinesc, obicinuit acum mai la toate limbile, mai vartos la pocsie sau când scriu cu stihuri. Precum s-arată la mithologhia elinilor, musă va să zică știință, sau mai vartos zâna aflătoare de știință. Elinii cinstea noao muse, precum: *Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsihore, Erato, Polimnia, Orania și Calliope*, care toate s-au zis ziele sau zâne, născute de Joie (sau Zevs) și fecioare viergure, de musică și poetică aflătoare. Pentru aceasta poeticii elinești și lătinești, vrând să înceapă vreun cântec, le chiama întru ajutoriu. Iar poeticul nostru aici chiamă îndeosăbit pre acea musă, care oarecând au cântat lui Omer *Vatrahomimahia*, adecă *Bătaia șoarecilor cu broaștele*. - Mitru Perea.

Toți cari încătro fuga luară
Lăsându-și țară vodă și corună.
Însă toate-aceste se făcură
Prin dimoneasca ameițitură,
4

Că, măcar cel fără-asămănare
Mai rău duh dintru toate, Sătana,
Purure în iad lăcașul său are,
Focului nestins fiind el hrana,
Dar totuș pe furiș câteodată,
Răzvrătind lumea, el se desfată.
5

Iar de-astă dată-l întărâtase
Urgia (precum spun) blăstămată
Ce văzând cu săcuri și baroase
Pe țigănimă noastră înarmată,
În tot chipul hotărî s-o strice,
Vrajbă întru dânsa-aducând și price.
6

O! tu, hârtie mult răbdătoare¹
Care pe spate-ți, cu voie bună,
Toată înțelepția de supt soare
Și nebunia porți împreună,
Poartă ș-aceste stihuri a mele,
Cum ți le dau, și bune și rele.
7

Apoi zică cine câte știe,
Eu cu mândru Solomon oi zice:
Toate-s deșerte și nebunie!
Căci numa de-acel este ferice
Care pe sine-a cunoaște începe
Și firea lucrurilor precepe.
8

De la miază noapte mai departe,
Sus, în văzduhul întunecos,
Este-un loc (precum scrie la carte)

1 Hârtia e răbdătoare, căci pe dânsa poți scrie ce vrei, bun și rău. Pentru aceasta poeticul nostru lipsă având doară de patroni și mețenați, închină ostăneala sa hârtii!

Cărui zic filosofii haos,¹
Unde neîncetata bătlăie
Carea nu suferă nice-un bine,
Face-asupra stihii stihie!
9

O zână rea țara stăpânește,²
Carea nu suferă nice un bine,
Ci toate strică și desunește,
Toate sfarmă, spulbăre ce-i vine
Înainte, ș-Urgie să chieamă,
Rea prăsilă de tată și mamă.
10

De-acolo privind corbiș la toate,
Urgia văzu pe ticăloase
Gloatele țigănești înarmate
Cu săcuri, ciocane și baroase;
Precepând apăi ce va să fie,
Mai că nu leșină de mânia!...

1 Haos: va să zică, după noima elinilor, întunecă fără margini, unde toate sunt mestecate stihiiile depreună.

2 Zână: Cuvântul acesta va să zică zica sau ca cum ai zice dumnezeioaică; însă, spre înțelesul tuturor am socotit să aduc aminte cetitorilor că vrând poeticul a da un gust nou poeziei noastre alăturând-o poeziei altor neamuri, au metahirisit (trebuințat) obiceiul elinilor ș-a latinilor, care personisesc patimile și vârtuțile (îmbunătățirile), căci prin aceasta sângur să osăbește poeticul (cântărețul) de orator (urătoriu). - M. Perea.)

a) Adecă ca și țărani nostri la povești, când spun de ciună, de mama pădurii și a vânturilor ș.c.d. - Chir Simplian.

b) Adecă teacă-fleacă, vorbe goale, pagubă de hârtie. Mai bine era să cânte ca țigani nostri, și cu verșuri cum sunt obicinuite. Eu toate câte s-au zis până aice, în scurt le-aș fi cântat:

Frunză verde de săcară
Iacă țigani s-amară
Ca să-și puie un vodă în țară
Asemene lor, pe o cioară;
Dar sfădindu-să întru-e sine,
Lăsară-și vodă ș-ocine
Și mersă în țări străine,
Precum le-au părut mai bine.

Iată toate în scrut, fără a să lăți pe la haos și Urgii, sau nu știu ce țări pustii! - Cocon Idiotiseanul.

c) Dar lasă, frate, nu criși cele ce nu înțelegi, ca să nu te faci de răs; că așa judecând cva tine, trebuie să defăimăm toți poeticii și să cântăm purure frunza verde. - Cocon Simplian.

11

Căci nu rabdă năsâlnica zână
Ca rând bun oamenii să păzască.
Și temându-să ca să nu vină
La cevaș' rând gloata țigănească,
Gândi cum sfaturi să le strămute;
Ș'indată, iaca, să scoală iute,

12

Pe arepi de volburi cu fortună
Încălecând, la iad să pogoară.
Pe-unde mărgere, fulgeră, tună,
Toate spulbărră, frânge ș-oboară.
Însuș' pe diavoli prinsă mirare
De năpraznă-asa iute și mare.

13

Iar deacă stete fără sfială
Naintea negrii mării-sale
Sătanei ce cu multă pofală
Stăpânește-a tartarului vale,
Rădicând ia sprinceana sumeață,
Zisă-amenințând celui în față:

14

„Sătano, de nu mi-ai fi părinte
Și de n-aș fi întâi născută ție
(Când căzuși din ceriu, dacă ții minte,
Mă-avu cu tine-oarba Zavistie !!)

1 Urgia zice că Sătana i-au fost tată și Zavista mamă. Trebuie a ști că poeticul vrând să obrăzuiască mai chiar și poeticește lucrul, prin Sătana întălege pre cel mai întâi duh necurat care mai nainte de osândire fusese arhanghel și, precum să zice la cărțile besericești, să numea Luceafer, adică purtătoriu de lumină, iară Sătana să zice și la Biblia acelaș duh necurat. Spun cei învățați intru dogmele creștinești că acelaș, mai nainte de cădere au fost cel mai întâi arhanghel; și apucându-l zavistia au gândit să-ș pue tronul său asemenea cu Dumnezeu; pentru aceasta fu surpat cu toți care au fost într-un gând cu el. Drept aceasta poeticul zice că s-au împreunat cu Zavistia și au născut pe Urgie. într-acest chip trebuie să se înțeleagă și cuvintele Urgii, unde zice că Sătana odinioară nu s-au îndoit și au cutezat a să scula pe Dumnezeu. - M. Perea.

a) Bine ar fi doară de alte, însă nu să cade să să pomenească diavolul între creștini, și este împotriva credinții noastre ca lucruri de-aceste să nu scrie la cărți de aceste, și mai vărtos la povestea țiganilor. - Părintele Disidemonescul.

b) Așa judecă odată un feliu de dobitoc, de mărgăritariu socotind că-i ceva de mâncat. Bunul părintele de bună samă n-au cetit Biblia și istoria lui Iov!... cu mult mai puțin facerea vestitului englez Miltan care au alcătuit un poemă supt titula Raiul pierdut. - Cocosul Musofilos.

Necăutând că-aceasta-i a ta țară,
Aș grăi cu tine-almintre doară.

15

Unde-i duhul și-inima nefrântă
Acelui mândru Luceafer care
Nu să îndoi și pre cea mai sfântă
Lumină în ceriu viețuitoare
A să scula cu războiu, odată!
Ce negrijă-acum te ține, o tată?

16

Tu șezi aici, fără nice-o teamă,
Adevărat! Dar sus ce să face
Pe lume, nu știi sau nu bagi samă.
Nu vezi ce năpraznă vine încoace
Pe iadul tău? Eși numai, afară
Ș-însuși a ta vedea-vei ocară!...

17

Încă și țiganii mișei caută
Ca să să puie ciocane și laută
Și într-armați pe Mahomet să scoală.
Îi văzui sfătuind cum să-ajute
Lui Vlad, în toate chipuri plăcute.

18

Singur acel Vlad, de-l lași în pace,
Gata-i a prăpădi păgânimea.
Ș-atuncea iadul tău ce face?
Unde-ți va fi slava și mărimea
Că-ai scornit legea mahometană?
Întălesu-m-ai acum, Sătana!..."

19

Aceste zicând, ca și curcanul
Întărâtat să gânlă și iată!
Toată fiera și turbat cătranol
În tată-său varsă sluta fată.

Iar el, mai nu plesni de mânie,
Ș-abea cât putu zice: „O mie!..."

20

Și mai răsuflând: „Fiică iubită!
Pe-aceasta te cunosc adevărată
Prășila mea: dar fii odihnită:
Acuș vei vedea că al tău tată
Tot acel e, care-odinioară
Vru pe Cel înalt din ceriu s-oboară!..."

21

Urgia de-aci să întoarsă îndată,
Iară Sătana, iute ca vântul
Sau din arc slobozita săgeată,
Pătrunzând în curmeziș pământul,
Ieși la lumea de sus, afară
În chip de fum cu vânăta pară.

22

Iar după ce pământescă boare
Răsuflă puținel întru sine
Și cevaș i să făcu răcoare,
Socoti cum ar face mai bine,
Ca nevăzut el toate să vază
Pe unde-ajunge-a soarelui rază,

23

Știind el foarte bine că, afară
De ceata îngerească pânditoare,
Ce pregiur a toată lumea zboară,
Sânt-Ilie prorocul¹ încă are
Asupra lui pază foarte bună
Ș-unde-l zărește, acolea-l detună.

24

Din ceste cuvioase pricine
Mult nehotărât el nu rămasă,
Ci formă de corb luând pe sine,
Să băgă într-o negură prea deasă
Și să rădică în aripi ușoare
Păn la nuări, aproape de soare.

25

Cum vulturul silit de foame,
Împregiur, pretutindene zboară,
Câmpuri, păduri și grădini cu poame
Străbătând cu vederea, ca doară
Va zări stârvuri și mortăciune
Sau ceva vrednic de vânăciune,

¹ Pentru Ilie proroc este un crăzământ într-e țărani cumcă el umblă cu căruța sa de foc pe nuor când tună și, dacă oblicește undeva pe diavolul, îndată-l fulgeră. De-acolea au luat și poetul nostru aceste, fiindcă el în toate urmează socotințelor de obște a norodului, cum au făcut și Omer. Dar în lucruri ca aceste, nice să cuvine a face almintre, căci apoi nu ar fi poveste de obște. - M. Perea.

26

Așa Sătana cu fața viclenită
Caută de sus, nevăzut de nime
Și zărește toate într-o clipită;
Din Ochian până la tătarame;
Vede toți mâncătorii de pâne,
Încă și pe cei cu cap de câne.¹

27

De acolo vede nenumărată
Oastea lui Mahomet cum vine,
S-o robească Muntenia toată;
Și văzând să bucură întru sine,
Hotărând păgânilor s-ajute
În toate chipurile știute.

28

Vede și tabăra țigănească
Între Alba și Flămânda adunată²,
Care, după porunca domnească,
Acum era și în arme îmbrăcată,
Așteptând cea de pe urmă poruncă,
Încătro și pre-unde să se ducă.

29

Acolo era din țara într-eagă
Strinși ȣiganii cu mic și cu mare,
Părăsindu-și viață pribeagă
Și puindu-să la noao stare,
Să nu mai umble din țară în țară,
Nici să mai fie-altăra de-ocară.

¹ Acești oameni cu capete de câne s-au obicinuit, în norodul nostru, a să numi căteacăuni, care să zic că au fost mâncători de oameni. Ba pe une locuri am auzit numindu-i capcâni, adecă ca când ar avea cap de câne. Această poveste la neamul nostru au rămas de bună samă de la dați, fiind că și Erodote scrie în părțile Sitiei de nește androfagi, adecă mâncători de oameni.

² Alba și Flămânda sunt doao sate aproape unul de altul, în ținutul, precum în pare, a Argeșului. - M. P.

a) Minunat lucru că tocma au tăbărit ȣiganii într-e Alba și Flămânda; doară va să zică că ȣiganii nu era nici albi, nici flămânzi! - Chir Onochefalos.

b) La o iscodire de șagă și glumitoare, mai vartos despre ȣigani, nu este de a să mira, când să află de aceste numiri într-adins căutate, pentru ca să să facă gluma mai cu haz. - C. Musofilos.